

Position Paper POCOB

Geachte leden van de Parlementaire Onderzoekingscommissie Ongewenste Beïnvloeding uit onvrije landen,

Inleiding

In het actieplan 'Utrecht zijn we Samen' werkt de gemeente Utrecht sinds 2015 samen met verschillende netwerkpartners aan een aanpak van polarisatie en radicalisering. Een inclusieve samenleving is een belangrijk speerpunt binnen het actieplan, met als doel de stad weerbaarder te maken tegen polarisatie en radicalisering. Wij willen dat Utrecht een respectvolle samenleving is en blijft, waarin iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn. De diversiteit van de inwoners van onze stad vraagt dat we elkaar de ruimte geven en respect hebben voor verschillen. Daarom pakken wij (extreme) onverdraagzaamheid, antidemocratisch en problematisch gedrag – van wie ook – aan.

In Utrecht is in de hierboven geschetste context sprake van een organisatie die op het gebied van problematisch gedrag regelmatig negatief in beeld komt. Het gaat om de stichting alFitrah. Deze stichting komt in beeld door verschillende vormen van problematisch gedrag die wij samen met diverse partners de afgelopen jaren hebben waargenomen. Het gaat hierbij over gedragingen zoals:

- het bijbrengen van non-conformistische gedragsnormen,
- het vergroten van de afstand naar mensen buiten de eigen (geloofs)kring,
- anti-integratieve en -emancipatoire opvattingen,
- geen transparantie bieden over financiering en geldstromen,
- moslims aanmoedigen medemoslims niet aan te geven bij strafbare feiten.

Deze gedragingen, tezamen met het landelijke bereik en de invloed die deze stichting geniet alsmede de dreiging van polarisatie die kan leiden tot radicalisering hebben ons, in overleg met onder andere de rijksoverheid, ertoe bewogen om expliciete aandacht te schenken aan deze stichting.

Verschillende organisaties opereren onder de vlag van alFitrah:

- Dar al-Hudaa (onderwijs voor kinderen),
- Instituut Voor Opleiding en Educatie (IVOE). Waar Dar al-Hudaa zich richt op kinderen, richt IVOE zich op jongeren.
- Al-Istiqamah (hulpverleningsorganisatie)
- Bayt al Khair (maatschappelijke, psychosociale en juridische hulp en dienstverlening).
- Sunnah TV. Het online mediaplatform.
- Islaamkennis.nl. Zoals de naam doet vermoeden is op deze website informatie in de vorm van video's, q&a's en boeken te vinden over allerlei (non-politieke) religieuze kwesties. De facebookpagina van islaamkennis.nl is relatief populair.
- Fitrah TV. Online mediaplatform van alFitrah waar lezingen van aan alFitrah gelieerde (en bevriende) predikers live te volgen zijn. Ook staan op de website van Fitrah TV filmpjes van conferenties, interviews en andere lezingen online.

Problematisch gedrag alFitrah

Datum 12 februari 2020

Eind 2015 kwamen zorgelijke signalen vanuit professionals én media over het gebrek aan openheid bij de stichting en de mogelijke beïnvloeding van leef- en denkwijzen van kinderen die les krijgen bij stichting alFitrah – Dar al-Hudaa. Het Verwey-Jonker Instituut (VJI) heeft toen de opdracht gekregen om onderzoek te doen naar de pedagogische kwaliteit van de door Dar al-Hudaa verzorgde lessen voor kinderen.

In de verkenning van het VJI lag de focus op de pedagogische kwaliteit van Dar al-Hudaa. De onderzoekers stellen vast dat leerlingen worden aangemoedigd zich te ontwikkelen en actief te zijn in de samenleving, met respect in de omgang met (andersdenkende) anderen. In het rapport worden ook risico's benoemd. Eén daarvan is het bijbrengen van non-conformistische gedragsnormen die een obstakel kunnen vormen in de participatie en acceptatie van de kinderen buiten hun eigen kring. De gemeenteraad als ook het College vindt de risico's die uit het VJI onderzoek naar voren komen zeer zorgelijk. In 2017 is de opdracht verleend aan het VJI om een vervolgonderzoek te doen naar: *De invloed van alFitrah op deelnemers en de omgeving: het buitenperspectief*.

Uit dit vervolgonderzoek blijkt dat vooral sprake is van 'bonding' binnen de groep maar niet van een brugfunctie ('bridging') naar de maatschappij. Volgens de onderzoekers heeft het functioneren van de stichting sektarische kenmerken, zoals de nadruk die wordt gelegd op conformeren, (dwingende) beïnvloeding van anderen (met name moslims), ontmoediging van kritisch denken en promotie van de eigen hulpverlening. De, voor dit onderzoek ingestelde begeleidingscommissie¹ spreekt in dit verband van een vorm van schijnveiligheid en sektarische geborgenheid.

De lessen leiden volgens de begeleidingscommissie door 'emotionele manipulatie' bij sommigen tot angst en afstand tot de Nederlandse samenleving. Dit kan weer leiden tot wantrouwen naar democratische instituties en de rechtsstaat. De hulpverleningstak van alFitrah, Al Istiqaamah, drijft volgens de onderzoekers: *"in belangrijke mate op onderdompeling in de fundamentalistische leer en opname in het sociale netwerk van alFitrah"*. Zij geven verder aan dat toeleiding naar relevante reguliere zorg wordt vertraagd of zelfs geblokkeerd wat psychologische schade kan veroorzaken.

Beïnvloeding van buitenaf op alFitrah

De beïnvloeding van buitenaf op alFitrah is in driehoeksverband de afgelopen jaren regelmatig onderwerp van gesprek geweest. Daarbij is geconstateerd dat niet kan worden vastgesteld of er al dan niet sprake is van ongewenste beïnvloeding van deze stichting vanuit buitenlandse mogendheden. Voor de lokale overheid is dat zeer lastig om te achterhalen omdat dit gepaard gaat met geldstromen waar vaak geen zicht op is. Een nog lastiger opgave is vervolgens aantonen dat de financier bepaalde voorwaarden heeft verbonden aan de verstrekte financiering.

We weten dus niet of de gelden die door alFitrah zijn ontvangen uit Koeweit², hebben geleid tot invloed vanuit Koeweit op het bestuur van de stichting.

Uit het eerste onderzoek van Verwey Jonker blijkt dat het gebruikte lesmateriaal voor een deel afkomstig is uit Saudi-Arabië. De onderzoekers geven daarbij aan dat: *"leerlingen in de lessen onvoldoende ruimte krijgen voor een open dialoog en kritische reflectie op de vanuit Saudi-Arabië betrokken lesstof"*.

De FIOD en Politie hebben op donderdag 8 september 2016 onder leiding van het Openbaar Ministerie (OM) in totaal 12 locaties, waaronder de locatie van alFitrah, doorzocht in een strafrechtelijk onderzoek naar witwaspraktijken. Dat onderzoek loopt nog.

¹ Bestaande uit Beatrice de Graaf, Najib Tuzani en Micha de Winter.

² <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/09/04/koeweit-spekt-moskeeen-met-miljoenen-12760508-a1572260>

Drie Sporen Aanpak en gebrek aan handelingsperspectief

Op landelijk niveau delen we onze ervaringen met de Taskforce Problematisch Gedrag en Ongewenste Buitenlandse Financiering (Taskforce PG&OBF) die in 2018 is gestart ter ondersteuning van de aanpak van alle vormen van problematisch gedrag. In deze taskforce onderzoeken we samen met alle aangesloten partners de mogelijkheden om in te grijpen in het 'grijze gebied' van de democratische rechtsstaat. Het gebied waarbij we vinden dat sprake is van problematische gedragingen, maar waar strafrechtelijk en bestuursrechtelijk onvoldoende mogelijkheden zijn om te interveniëren. Het kabinet hanteert hiervoor het drie-sporen-beleid dat in 2010 is ontwikkeld. Deze aanpak volgt de gemeente Utrecht al langer. Het gaat om de sporen:

- Interactie en dialoog;
- Aanspreken en confronteren;
- Verstoren en handhaven.

De eerste twee sporen van de aanpak werken alleen bij organisaties die bereid zijn om mee te werken. Spoor 3 is dan vaak niet nodig. Bij organisaties die op allerlei vlakken problematisch gedrag vertonen, daar geen afstand van nemen en ook de samenwerking afhouden, ontbreekt het in spoor 3 aan concreet handelingsperspectief.

De activiteiten die alFitrah ontplooit, bevinden zich op het terrein van informeel onderwijs, hulpverlening en religie en vallen daarmee niet onder een gemeentelijk of landelijke vergunningen- of toezichtsregime. De onderwijswetgeving is niet van toepassing op deze vorm van onderwijs. Evenmin zijn er wettelijke mogelijkheden om de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) en Onderwijsinspectie in te zetten.

Nederland kent vrijheid van godsdienst/religie/ vereniging/meningsuiting, een groot goed wat voor een ieder gewaarborgd dient te zijn door onze democratische rechtsstaat. Daarnaast geldt er geen vergunningenstelsel voor religieuze instellingen (zoals kerken, moskeeën e.d.), waardoor er geen aangrijpingspunt is voor het doen van onderzoek in het kader van de wet Bibob.

Handelingsperspectief vergroten

Vanuit verschillende invalshoeken moet het handelingsperspectief worden vergroot binnen spoor 3; verstoren en handhaven. We kunnen dit niet alleen. We hebben hierbij in ieder geval de inzet van de ministeries OCW en VWS nodig om te verkennen wat de mogelijkheden zijn om de bevoegdheden van de Onderwijsinspectie en Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd te verruimen. Een andere optie is dat de minister van OCW actief uitvoering gaat geven aan de wettelijke mogelijkheid van het aanbieden van religieus onderwijs binnen het formele openbare onderwijs, bijvoorbeeld op vrijdagmiddag. Dit vraagt wel om een financiële bijdrage vanuit het Rijk.

Ook het ministerie van Justitie en Veiligheid zou in de aanpak van problematische gedragingen nadrukkelijker betrokken moeten worden om te verkennen hoe we het juridisch instrumentarium verder kunnen aanvullen en het strafrecht in dit kader beter kunnen benutten. De samenwerking in de taskforce geven we hiermee focus in het verkennen van gerichte handelingsmogelijkheden.

Inspelen op behoeften van een deel van de islamitische gemeenschap

alFitrah speelt volgens de onderzoekers in op bepaalde behoeften van een deel van de islamitische gemeenschap. Zoals uit het eerdere onderzoek naar deze stichting naar voren kwam, biedt alFitrah een (pedagogisch) kwalitatief goed aanbod van religieuze kennis, islamitische vorming en een 'veilige thuishaven' voor een groep inwoners die zich niet thuis voelen bij andere (islamitische) instellingen. De organisatie heeft een professioneel imago vanwege een uitgebreid aanbod aan cursussen/trainingen,

Datum 12 februari 2020

aanbod aan Arabische lessen met onder meer Nederlands sprekende docenten en gebruik van online kanalen. Dat steekt gunstig af ten opzichte van andere islamitische instellingen. Ook heeft het een eigen hulpverleningsinstelling die vanuit religieuze principes hulp verleent. Daarvan geeft het VJI aan dat alFitrah daarmee voorziet in een bepaalde behoefte van een deel van de islamitische inwoners in Utrecht aan cultuursensitieve en op religie geïnspireerde hulpverlening.

Tot slot: Spoor X, weerbaarheid en veerkracht

Omdat de drie sporen aanpak zich richt op de stichting zelf en voor een deel afhankelijk is van hun medewerking hebben we de aanpak het afgelopen jaar uitgebreid met een vierde spoor, Spoor X: weerbaarheid en veerkracht. Het gaat hierbij onder andere om het versterken van de weerbaarheid en veerkracht van (potentiële) deelnemers op de negatieve invloeden van problematisch gedrag. Hiermee beogen we onder andere (islamitische) organisaties te stimuleren om tot een breder en kwalitatief (nog) beter aanbod te komen dat beter inspeelt op de behoefte van ouders en jongeren. Centrale vraag hierbij is hoe we als overheid bruggen kunnen slaan naar groepen die geïsoleerd en op afstand staan of komen te staan van de maatschappij. Vanwege de complexiteit van de aanpak en met name Spoor X kan alleen een brede, integrale aanpak slagen. Een lange adem en zorgvuldigheid om polarisatie te voorkomen is vereist.